

Asia: VN/10321/2021

Lausuntopyyntö ehdotuksesta valtioneuvoston periaatepäätökseksi Helmi-elinympäristöohjelmasta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Yleisesti:

Helmi-ohjelma vaikuttaa kunnianhimoiselta, mutta samalla tarpeelliselta. Ohjelma on rakenteeltaan hyvin suunniteltu, ja siinä on huomioitu laajasti eri seikkoja.

Valitettavasti on toistaiseksi epäselvää, missä laajuudessa se lopulta toteutuu, sillä kiistämättömästi tarpeellisuudestaan huolimatta ohjelman pitkäkestoisuus, budjetti, sekä paljolti viranomaisvoimin tapahtuva toteutus ja riippuminen oleellisesti maanomistajien vapaaehtoisuudesta sisältää monia kysymysmerkkejä. Mutta parempi silti edes näin rakennettu Helmi-ohjelma kuin ei Helmi-ohjelmaa laisinkaan.

Uusimmassa ohjelmaversiossa on esitetty arvio toimenpiteiden kustannuksista. Kun rahoitus on riippuvainen poliittisista päätöksistä ja ohjelma ulottuu yli hallituskausien, on kustannusten riittävä kattaminen läpi vuosien väistämättä epäselvää. Helmi-ohjelma luultavasti toteutetaan hallituksen periaatepäätöksenä, mutta miten se sitoo seuraavia hallituksia?

Mikäli luonnon monimuotoisuuden hallintaan syntyy joskus ilmastonmuutoksen hallintaan pyrkivän päästökaupan kaltainen mekanismi, se voi antaa riittävää vauhtia myös Helmelle. Nyt ohjelman kannusteet ovat hieman ilmassa ainakin valtionmaiden ulkopuolella. Toki nykyinen METSO-ohjelma sekä soiden suojelu uuden Helmi-välineen avulla parantaa edellytyksiä luonnon monimuotoisuuden säilymiselle, mutta ohjausmekanismi monimuotoisuuden vähenemisen estämiseksi päästökaupan kaltaisesti antaa odottaa itseään.

Siksi myös paineet Helmi-ohjelman onnistumiselle ovat korkeammalla. Suomen sitoutuminen kansainvälisiin sopimuksiin mm. biodiversiteettiin liittyen ei ole ainakaan toistaiseksi ohjannut riittävästi, vaikka sopimusten velvoittamien suojeltavien luontotyyppien pinta-alaprosentit voi tulkita Pariisin ilmastopöytäkirjan globaalin lämpenemismaksimin kaltaisiksi sitoviksi rajoiksi.

Sidosryhmien sitouttaminen:

Viranomaisten ja maanomistajien ohella ohjelman toteutus kysyy sidosryhmien sitouttamista. Mitä muuta se sitten voi tarkoittaa, kuin alueellisen yhteistyöryhmän tyyppistä toimintaa? Tämä jää ohjelmassa hieman avoimeksi, mikä on toisaalta ymmärrettävää. Ympäristöjärjestöillä voi olla paikallistuntemusta sekä riippumattomuutta, jonka potentiaalia ohjelman toimeenpanoa silmälläpitäen olisi ehkä syytä arvioida tarkemmin. On toisaalta huolestuttavaa kehitystä, että jo nyt esimerkiksi lintulajien tilan seuranta tai elinympäristöjen hoito lepää suhteellisen paljon vapaaehtoistyön varassa.

Alueellinen toteutus ja kohdevalinta:

Helmi-ohjelmaan on listattu useita hyviä tavoitteita. Siinä ei kuitenkaan oteta kantaa tarkemmin, miten ohjelmaa aletaan toteuttaa maan eri alueilla. Tarkempi, esimerkiksi maakunnittainen kohdelistaus kaiketi esitetään myöhemmin tai sitten se vasta, ainakin osittain, rakennetaan työryhmien alueellisessa vuorovaikutuksessa.

Kohteiden valinta on keskeinen vaihe, varsinkin jos halutaan muodostaa laajempia kokonaisuuksia sekä huomioida jo suojellut tai valtiolle suojeluun varatut alueet tai soidensuojelun täydennysehdotuksen kohteet jne. Voiko metsäisiä ja soisia kohteita yleensä tulla näiden kehysten ulkopuolelta? Erikseen tietysti muut elinympäristö, joiden tilaa ohjelmalla myös parantamaan.

Olemassaolevista aineistosta uhanalaisuudennäköiset, sekä lajeja, että luontotyyppisiä koskien on eräs luonteva näkökulma alueiden valintaan. Ennallistamistarpeet ja -mahdollisuudet ovat toinen.

Ennallistamistyön toteutus:

Olisi toivottavaa, että Helmi-ohjelman puitteissa pystyttäisiin jo varhaisessa vaiheessa luomaan selkeä viesti keskusteluun EU:n oikeudenmukaisen siirtymän välineestä ja -rahastosta (JTF). Vaikka sekä välineen suunnittelussa, että sitä koskevassa julkisessa keskustelussa esitetään vaihtelevia

näkemyksiä, on selvää, että taantuvalta turvealalta toimeentulonsa saavat tahot voivat saada korvaa työtä ja toimeentuloa Helmi-ohjelman elinympäristökunnostusten ja -ennallistusten piiristä. Ainakin tarve, keinot, työvoima ja rahoituskin on olemassa. Eri asia toki, miten Helmi-ohjelman nimissä tehtävä työ rahoitetaan, ja voidaanko sitä mitenkään kytkeä oikeudenmukaisen siirtymän rahoitukseen.

Soiden saaminen suojeluun ja niiden korvausarvo:

Vaikkei ole kaikeksi poliittisesti mahdollista tätä Helmi-ohjelmaan kirjatakaan, niin ohjelman seurannan myötä voi tulla esille, että ohjelma ei etene tarvittavalla tavalla ja mahdollisesti toteutuksessa keskeinen vapaaehtoisuuden periaate voi olla ongelmallinen. Jos ohjelmaan sisäänrakennettaisiin väline, jossa suoaltaan suojelu toteutuisi vapaaehtoisesti esim. 75% alalta, jäljelle jäänyt alue voitaisiin pakkolunastaa valtiolle samanlaisella hehtaarikohtaisella korvaussummalla kuin vapaaehtoisille maanomistajille korvataan.

Yleensä soiden korvausarvo on kysymys joka ei liene vielä aivan selvä. On syytä ottaa huomioon nousussa oleva ns. pintasammalen kuorinta, joka alan lupauksista huolimatta kohdistuu voittopuolisesti puuttomille, ojittamattomille soille. Tulee välttää tilanne, että pintasammalen kuorinnan hehtaarikorvaus omistajalle voidaan osoittaa, mutta saman suon lunastussumma suojeluun on epäselvä. Tai vähintäänkin, että tuo summa on pienempi, kuin kuorimisen hehtaarikorvaus.

Vaihtomaa-malli:

Myös kysymys vaihtomaapoilteikasta on syytä ottaa huomioon. Mikäli suoaltaiden suojelu on niin hankalaa, kuin etukäteen saattaa pelätä, onko Helmi-ohjelman tarpeisiin mahdollista luoda ns. vaihtomaa-mallia? On merkkejä siitä, että vähäpuustaisen suon suojelu voi kohdata vastustusta maanomistajien keskuudessa siksi, että omistajilla on soiden ojitetuille reunaosille metsätaloudellisia tavoitteita. Mikäli omistaja kiinnostaa ennen muuta metsätaloudellinen hyöty, voitaisiin tulla vastaan vaihtomaita tarjoamalla, ja parhaimmillaan ratkaista useampi suoaltaan suojeluun liittyvä ongelma. Aina omistajalla ei ole edes kyse rahasta, vaan periaatteesta/ihanteesta, missä puunkasvatus näyttää merkittävää roolia. Mikäli vaihtomaiden avulla voitaisiin tarjota omistajalle kasvullista metsämaata suojeltavaa/ennallistettavaa suomaata vastaan, Helmi-ohjelman toteutusvarmuus olisi suurempi.

Tietysti vaihtomaasysteemissä on monta ratkaisua vaativaa asiaa jotta se toimisi, mutta saattaa olla, että (kivennäismaa)metsän saaminen suon/turvemaametsän tilalle voisi olla tällainen porkkana. Kun ojittamattoman suon hehtaariarvo on muutenkin vähäinen, vaihtomaina ehkä kävisivät myös hehtaari tilavuudeltaan vähäisemmätkin, kasvatusikäiset metsät, kenties jopa taimikot/metsänpohjat.

Toisaalta viesti siitä, kuinka suon suojeleminen on omistajalle hyvä keino saada rahaa, minkä voi käyttää esimerkiksi metsän ostamiseen, saattaa kannustaa joitakin omistajia soidensuojeluun.

Myös yhteisöomistajien kohdalla vaihtomaa-malli saattaisi toimia paremmin.

Muuta:

Ohjelman tekstissä jäi yhdessä kohtaa epäselväksi, mitä tarkoittaa suojelun piiriin liitettävien kohteiden valinta hakkuun jälkeen?

Tarkoittaako se esimerkiksi, että kasvupaikka on parempaa (kuten rehevämpää) kuin tavallinen kangasmetsä, ja tätä kautta hakkuun jälkeen voidaan luoda edellytykset alueen kehitykselle alkuperäisen kasvupaikan mukaiseen suuntaan? Onko ”hakkuun jälkeen” -tilannetta edeltävässä hakkuussa kyse talousmetsähakkuusta, luonnonhoitohakkuusta vai perinnebiotoopin hoidosta? Vai peräti toisinaan metsiensuojelukeskustelussa esitetystä ehdotuksesta hankkia halvalla metsänpohjia, jotta saadaan luotua kustannustehokkaasti laajoja pinta-aloja tulevaisuuden suojelualueita?

Rinne kangas Riku
Suomen luonnonsuojeluliiton Kymenlaakson piiri ry